

Савременик Беој
264-265-266 / 2018

Миливој Анђелковић

МОЋ И СЕНКА

Чедо Недељковић: *Тежина сенке, Сигма превенић,*
Врњачка Бања, 2017.

На почетку романа Чедо Недељковића прочитаћете опис кратког и необичног телефонског разговора. Кад политички првак странке која је сваким даном све јача подигне слушалицу, чује познати глас и само једну реченицу: „Крава је за продају“.

Ова, наизглед шифрована реченица, сажела је у себи вечити проблем уметности – однос према конкретној, актуелној власти. Током историје свако знање, вештина, стваралачки замах, темперамент и инспирација били су својина власти или имали неку цену. Тако су створени монументи светске историје: од Вавилонa и пирамида до Партенона и наших манастира. Они који не би на то пристајали, уз тежак живот остајали су непризнати и непознати.

Ово је основна тема романа *Тежина сенке*, приказана кроз животне судбине неколицине бивших ученика истог одељења. Већ сам старт са исте образовне основе показаће бројне карактерне, мотивационе, ситуационе, друштвене, генетске и друге разлике које их доводе до врхова власти, новинарства, адвокатуре, оперске уметности или до пристојног живота у земљи и иностранству. Оно што је зачесто у једном школском одељењу добија замахе животних судбина, сјај успеха или скромност подношљивог живота.

У центру фабуле романа су школски дани, политички успон, власт и пад Сергеја, чврстог и самосвесног вође који је, још од школских дана, умео да „сломи све што штрчи“. Комплекс моћи претвара га у младог политичког лава, па у председника владе који управља сам, немајући поверења у сараднике, док га не отрезни побуна у његовој странци, а читалац сазнаје и за битне промене у његовом браку.

Главни лик романа је млади, па средовечни Живан, широко образован и талентован новинар који постаје Сергејев „аутор из сенке“. Он неизвесност егзистенције претвара у безбрижан, обезбеден живот, уз жестоке моралне долеме које га наводе да пајзад одбаци живот у сенци власти.

Импресивне су морално-психолошке анализе два главна лика и њихових супруга чији међусобни односи, разговори и дилеме залазе до изненађујућих дубина међусобног разоткривања. Чедо Недељковић пише са много искуства и знања, стваралачке страсти

и емоција. Он ликове и појаве посматра из неколико различитих углова мењајући позиције приповедача. То делује веома убедљиво, па и када се суочите са ставовима са којима се не слажете, на крају ћете помислити: па можда је ипак у праву.

Посебно је занимљива анализа власти, не уопштене и „неке тамо“ већ актуелне власти, где се романескно смењује са познатим и документарним и даје целовиту слику моћи, свеконтроле и личног стила и става који постаје систем. После изузетног есеја о манипулацији масама, уграђеног у ткиво романа, код читаоца остаје дилема: могу ли такве методе да обезбеде прихватљиве облике управљања државом, без потчињавања и страха, или нам одиста треба Велики Тата који ће пречицама и снагом власти обезбедити ефикасне и брзе промене у држави.

Убедљив је и приказ контроле медија, описан кроз Живанов рад у листу. Он открива да је „уметник и новинар изнутра закључан... а страх је аутор написаног текста“. Сваки новинар, па и главни уредник, „има двојника“ који пре свега брине да текстови не буду такви да лист изгуби допације министарства и огласе јавних предузећа. Из листа одлазе најбољи, а остају осредњи који пре свега брину о хлебу насушном.

Тежина сенке је и роман о савременом Београду у коме су одсликани његови људи, зграде, улице, графити, таблоиди и бувљаци. Ти сликовити описи нас подсећају на свакодневицу и имају документарну вредност за неке будуће читаоце и истраживаче. Повремено роман добија иронично-сатиричну ноту као интелектуални одговор на ово наше доба забављача и манипулатора

Морално тежиште ликова овог романа је умерено у „сјај дуге“ – у идеализована сећања на школске дане њиховог одељења које је за њих „шира породица“. То време другарства, јединства и великих нада – у коме такође постоји Велики Тата у лику разредне, а понекад и Сергеја – постаје лајт-мотив овог романа, контраст свакодневици и њиховим животним судбинама. Кантов морални императив ума у акцији овде је примењен на широком плану, кроз више ликова.

Остало је питање на које у роману, а чини ми се и у животу, немамо правог одговора: како је корисно потиснуло часно, имање надвладало знање, а провизија прогнала визију?

Бела Хамваш, мађарски и светски књижевник и филозоф, још уочи Другог светског рата пише да је место лепоте заузела корист. Вредност је замењена псеудовредношћу и сада корист казује шта је лепо. Духовне вредности замењује пракса, а пропаганда (сада би рекли – маркетинг) поставља уметност у службу тржишта. Редукована идеологија напретка све подређује економији и политици па новија крилатица гласи: шта ће вам култура кад имате прогрес?

Француски класик Андре Жид ту веру у прогрес 1899. године помера у саме освите човечанства. У кратком роману *Лоше оковани Прометеј* митолошки бог са Кавказа долази у Париз заједно са својим орлом и покушава да се уклопи у тадашње време. Ту Прометеј прича како је људима поклатио ватру и вештине које се хране пламеном и распалио њихове духове. Тиме је учинио да се у њима „развије халапљива вера у прогрес“ која „сатире њихово здравље. Не више вера у добро већ болесна чежња за бољим... Вера у прогрес је њихов орао... а човекова срећа је опадала... Нисам више волео људе већ оно што је живело од њих“, каже Жидов Прометеј.

Чедо Недељковић воли ликове које је створио, па и оне који имају орлове у себи. Али како обуздати те орлове и да ли их обузда-

вати, које су мере и мериоци – велико је питање које је у суштини овог романа и које остаје будућности човечанства, па и образовања.

Овим романом Чедо Недељковић употпуњује завидну колекцију својих дела: после романа о животним судбинама, затим о старости и о љубави, ево вишеслојног, савременог романа о актуелној власти.

У књижевном смислу *Тежини сенке* може се приговорити понављање ставова, повремена пренаглашеност и набрајање већ реченог, ликови су блиски моралним монолитима у овим расутим временима променљивих идентитета – као да се аутор боји негативних сепки у њима – али то се може схватити и као жеља да се буде јасан, директан и убедљив, као и дубоким разумевањем људских слабости које су сенке чврстог и доброг моралног језгра.

Најкраће речено: убедљив, вишеслојан, савремен и актуелан роман искусног педагога и књижевника који је делом, а сада и писањем, остао учитељ живота.